

Bożena Matyjas

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

ORCID 0000-0002-8266-7516

Pedagogika rodziny. Aktualna problematyka i nowe obszary badawcze

Wprowadzenie

Pedagogika rodziny, traktowana jest przez wielu badaczy jako jedna z subdyscyplin nauk pedagogicznych¹. Wpisuje się w nie bowiem poprzez „analizę zjawisk i procesów różnej natury, zachodzących w rodzinie, których skutki mają lub potencjalnie mogą mieć aspekt wychowawczy”²; należy go ujmować szeroko: jako działania opiekuńcze, kulturalne, socjalne, edukacyjne. Stanisław Kawula jako podstawowe kryterium wyróżniające pedagogikę rodziny z pedagogiki jako nauki o wychowaniu wymienił „kryterium instytucjonalne” – rodzina to podstawowa instytucja uczestnicząca w wychowaniu człowieka. Należy ją także rozumieć jako pierwsze i naturalne środowisko wychowawcze, na co zwraca szczególną uwagę pedagogika społeczna³.

Na wyodrębnianie się pedagogiki rodziny jako subdyscypliny pedagogicznej zwracał uwagę także Józef Wilk⁴ wskazując na konieczność scalania wiedzy o wychowaniu w rodzinie. Zwrócił on także uwagę na intensywny rozwój pedagogicznej wiedzy o rodzinie oparty o liczne badania odzwierciedlające proces instytucjonalizacji pedagogiki rodziny.

¹ S. Kawula, J. Brągiel, A. W. Janke, *Pedagogika rodziny*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1997, s. 11-17; J. Wilk, *Pedagogika rodziny*, Episteme, Lublin 2016, s. 7-11.

² S. Kawula, *Wstęp*, w: (red.) S. Kawula, J. Brągiel, A. W. Janke, *Pedagogika rodziny*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1997, s. 15-17.

³ Takie ujęcie, tzn. wyróżniające pedagogikę rodziny jako odrębną subdyscyplinę pedagogiki zaprezentowane zostało w niniejszym artykule.

⁴ J. Wilk, *Pedagogika rodziny. Zagadnienia wybrane*, KUL, Lublin 2002.

Podobne stanowisko, uzasadniające potrzebę wyłonienia w pedagogice subdyscypliny „pedagogika rodziny” zajmuje Mirosław Wójcik, według którego należy podjąć trud wyodrębnienia pedagogiki rodziny nie dla samej istoty rozwoju nauki, lecz przede wszystkim wychodząc naprzeciw potrzebom społeczeństwa, wobec którego właśnie ta subdyscyplina pełni rolę służebną⁵. Wynika to z faktu, iż rodzina stanowi niezmiernie ważną instytucję społeczną. Leon Dyczewski ukazuje rodzinę jako łącznik pomiędzy życiem prywatnym i publicznym, a także jako nośnik i twórcę kultury społeczeństwa, jako zwornik pokoleń⁶. Podkreśla także, że rodzina stanowi twórczy element życia społecznego i państwowego, gwarantujący im trwałość i rozwój.

Rodzina jako instytucja społeczna i wychowawcza (wyjątkowa, inna niż pozostałe instytucje wychowania/edukacji np. przedszkole, szkoła) poprzez realizację przypisanych jej funkcji przygotowuje swoich członków do życia w społeczeństwie. To pierwsza i podstawowa instytucja opieki, wychowania i edukacji dziecka. W pedagogice społecznej wskazuje się, iż rodzina jako podstawowe środowisko społeczne dziecka tworzy jednocześnie jego środowisko wychowawcze. „Dziecko uczestnicząc w codziennych, naturalnych sytuacjach życia rodzinnego, w bezpośrednich interakcjach między członkami rodziny, przyswaja elementarną wiedzę o świecie, wartościach, normach moralno-społecznych, kulturze domu rodzinnego, poznaje sposoby zaspokajania wielu potrzeb, rozwijania własnych zainteresowań”⁷.

Pedagogika rodziny wpisuje się w proces tworzenia pedagogicznej wiedzy o rodzinie, znaczenia rodziny w wychowaniu człowieka (szerzej socjalizacji) – przygotowania do życia społecznego, pełnienia w nim różnorodnych ról. Przedmiotem zainteresowań pedagogiki rodziny jest zatem rodzina, ujmowana w dwóch aspektach: teoretycznym i praktycznym, co wynika z funkcji pedagogiki jako nauki. Badanie rodziny w aspekcie teoretycznym (różne teorie naukowe przedstawiające rodzinę, np. filozoficzno-antropologiczna, psychologiczna, socjologiczna, systemowa i inne) należy łączyć z jej aspektem praktycznym – pedagogika jest nauką zaliczaną do społecznych nauk stosowanych⁸, która poszukuje w drodze badań – sposobów osiągnięcia jakichś uznanych za ważne stanów rzeczy (celów). W przypadku

⁵ M. Wójcik, *Polska pedagogika rodzinna u progu XXI wieku*, w: (red.) H. Cudak, *Rodzina polska u progu XXI wieku*, MWSHP, Łowicz 1997, s. 90-91.

⁶ L. Dyczewski, *Rodzina Społeczeństwo Państwo*, TN KUL, Lublin 1994, s. 8.

⁷ J. Izdebska, *Dziecko w rodzinie u progu XXI wieku. Niepokoje i nadzieje*, Wydawnictwo Trans Humana, Białystok 2000, s. 15.

⁸ H. Muszyński, *Metodologiczne vademecum badacza pedagoga*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2018, s. 24.

pedagogiki rodziny może to być np. tworzenie, modyfikacja środowiska rodzinnego w sposób korzystny (pożądany społecznie, pedagogicznie) dla rozwoju i wychowania dziecka.

Badania rodziny wpisują się w metodologię badań pedagogicznych, wykorzystywane tutaj orientacje (ilościowe, jakościowe) i przypisane im specyficzne metody badań. Pierwsza z wymienionych orientacji analizuje funkcjonowanie rodziny jako instytucji: funkcje rodziny, jej specyficzne cechy, dynamika przeobrażeń, istotne związki z innymi instytucjami lub grupami społecznymi, związki wyjaśniające ważne zjawiska życia rodzinnego (pomiar, sondaże, testy). Można powiedzieć, iż dokonuje się tutaj diagnoza rodziny, jej celem jest głównie określenie dysfunkcji i braków. Natomiast celem drugiej orientacji jest analiza skierowana na rozumiejący i refleksyjny wgląd w indywidualne doświadczenia, przeżycia człowieka związane z życiem rodzinnym. Ważne są tutaj nadawane im znaczenia i sensy, jakie im nadaje jednostka. W badaniach tego typu chodzi o poznanie mechanizmów i procesów dokonujących się w rodzinie, ale z punktu widzenia osoby, która jest w nie uwikłana (badania biograficzno-narracyjne)⁹.

Należy dodać, że pedagogika rodziny wykorzystuje wiedzę o rodzinie nie tylko z różnorodnych subdyscyplin pedagogicznych (głównie pedagogiki społecznej), ale także innych dyscyplin naukowych, zwłaszcza psychologii i socjologii, chociaż nie tylko się do nich ogranicza. Rodzina ma bowiem multidyscyplinarne zabarwienie. Andrzej W. Janke wskazuje na polimorfizm w pedagogicznym pojmowaniu rodziny, innymi słowy – spojrzenie na rodzinę jako polikategorialny układ pedagogiczny¹⁰.

Swoje dalsze rozważania ograniczę do aktualnej problematyki podejmowanej w pedagogice rodziny oraz nowych obszarów badawczych, które ta subdyscyplina podejmuje.

Określenie rodziny jako przedmiotu badań pedagogicznych (pedagogiki rodziny)

Rozważania dotyczące aktualnej problematyki podejmowanej na gruncie pedagogiki rodziny rozpocznę od określenia rodziny jako kategorii analizy odnosząc ją do polskiej rzeczywistości prawnej oraz rodzimej literatury naukowej.

⁹ Zob. M. Ostrouch-Kamińska, *Przełom, przejścia przesunięcia. Rodzina w procesie zmiany*, „Pedagogika Społeczna” 2017 nr 2 (54), s. 86 i nast.

¹⁰ A. W. Janke, *Polimorfizm w pedagogicznym pojmowaniu rodziny*, w: (red.) S. Kawula J. Brągiel, A. W. Janke, *Pedagogika rodziny*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1997, s. 29.

Rodzina ujmowana jest w pedagogice wieloaspektowo, zawsze jednak w odniesieniu do wychowującego się w niej potomstwa i funkcji jakie wobec niego realizuje. W rodzinie dziecko przychodzi na świat, w niej się rozwija, kształtuje się jego osobowość, poglądy, wartości. Rodzina stanowi dla dziecka miejsce socjalizacji pierwotnej (wtórnym jest np. przedszkole, szkoła, grupa rówieśnicza i inne), która przygotowuje je do dorosłości.

W literaturze pedagogicznej widoczne jest interdyscyplinarne podejście do analizy rodziny. Rozpatrywana jest ona w aspekcie instytucjonalnym, w kategoriach grupy społecznej, jako środowisko wychowawcze, wspólnota osób oraz system (rodzinny, społeczny). Oto ich krótka charakterystyka.

Określając rodzinę jako instytucję społeczną/wychowawczą mamy na uwadze jej formalne ustanowienie i funkcjonowanie według określonych norm społecznych w ramach danego systemu kontroli (państwowej, społecznej). Rodzina jak podkreśla Anna Kwak jest formalnie ustanowiona, funkcjonuje według określonych norm społecznych, realizuje funkcje niezbędne dla rozwoju społeczeństwa¹¹. W każdym społeczeństwie rodzina ma właściwą sobie strukturę, czyli układ wszystkich elementów i zasad ich wzajemnego podporządkowania umożliwiającą jej funkcjonowanie.

Leon Dyczewski wskazuje na cztery aspekty/cechy rodziny, które składają się na jej instytucjonalny charakter:

1. „Rodzina jest grupą formalną i społecznie uznaną. Przejawia się to między innymi w tym, że społeczeństwa wypracowują sobie właściwą formę zawiązywania rodziny, jak też jej rozpadu. Rodzina, jak też dalsze jej funkcjonowanie, nie jest zatem tylko sprawą prywatną zainteresowanych nią osób, lecz podlega pieczy i kontroli społeczeństwa.
2. Rodzina w każdym społeczeństwie ma sobie właściwą strukturę i pełni odpowiednie funkcje zarówno wobec jednostki jak i społeczeństwa. Ani struktura, ani funkcje nie są dowolne, to znaczy każdorazowo określone przez tych którzy tworzą rodzinę, lecz są ściśle określone, większość z nich jest skodyfikowana, i przez społeczeństwo kontrolowane. Z chwilą ich naruszenia społeczeństwo przez swoje autorytety, instytucje i urzędy interweniuje w życie rodziny i dąży do przywrócenia jej uznawanej powszechnie struktury i pomaga jej we właściwy sposób pełnić swoje funkcje.

¹¹ A. Kwak, *Rodzina – formy i warunki funkcjonowania*, w: (red.) T. Pilch, *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. V, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2006, s. 312.

Jeżeli rodzina się rozpada, fakt ten sankcjonuje mniej lub bardziej urzędowym aktem.

3. Zadania, czyli funkcje rodziny są liczne. Najczęściej wymienia się następujące: prokreacyjna, seksualna, socjalizacyjna, emocjonalno-ekspresyjna, rekreacyjno-zabezpieczająca, stratyfikacyjna i legalizacyjno-kontrolna¹².
4. Rodzina zajmuje zawsze określoną przestrzeń i posiada dobra materialne. Przez społeczność lokalną, a następnie przez państwo jest uznawana jako podmiot do posiadania własności¹³.

Reasumując: wymienione powyżej cechy rodziny oraz jej pozycja w społeczeństwie wskazują na jej instytucjonalny charakter. Instytucjonalny aspekt opisywania rodziny jest bardzo istotny w pedagogicznych rozważaniach o rodzinie (prawa i sytuacja dzieci w rodzinie, kontrola realizacji przez rodzinę funkcji socjalizacyjnej, opiekuńczo-wychowawczej, struktura rodziny i jej konsekwencje dla wychowania i in.).

Rodzina rozpatrywana jest także jako grupa społeczna, podstawowa, pierwotna, naturalna, najważniejsza i niezastąpiona w życiu dziecka. „Zalicza się rodzinę do małych grup społecznych, w skład której wchodzi niewiele osób, między którymi istnieje bezpośrednia interakcja, poczucie odrębności w stosunku do innych grup. W tej małej grupie społecznej stosunki emocjonalne i społeczne są względnie trwałe, charakteryzują się spontanicznością, oparte na wzajemnej pomocy i opiece”¹⁴.

O rodzinie jako grupie społecznej pisze Wincenty Okoń, według którego „rodzina to mała grupa społeczna, składająca się z rodziców, ich dzieci i krewnych: rodziców łączy więź małżeńska, rodziców z dziećmi – więź rodzicielska, jak również więź formalna określająca obowiązki rodziców, dzieci względem siebie”¹⁵. Należy dodać, że rodzinę tworzy grupa bliskich sobie osób, połączonych określoną wspólnotą: formalną, majątkową oraz terytorialną. Za rodzinę uważa się powszechnie taką grupę osób, która składa się z mężczyzny i kobiety złączonych małżeństwem, z ich potomstwa (własnego lub adoptowanego), oraz w niektórych przypadkach z innych osób, najczęściej najbliższych.

¹² Por. F. Adamski, *Rodzina*, w: (red.) T. Pilch, *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. V, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2006, s. 309.

¹³ L. Dyczewski, *Rodzina Społeczeństwo Państwo ...*, s. 14-15.

¹⁴ J. Izdebska, *Dziecko w rodzinie u progu XXI wieku. Niepokoje i nadzieje*, Wydawnictwo Trans Humana, Białystok 2000, s. 12.

¹⁵ W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 1998, s. 336.

Rodzina jako grupa społeczna stwarza wszystkim jej członkom (dzieciom) osobowy charakter wzajemnych stosunków, w jej ramach występują bezpośrednie międzyludzkie kontakty społeczne, face to face. Jak dowodzi Leon Dyczewski – w rodzinie wszyscy spotykają się ze sobą na co dzień, wzajemne kontakty kształtują całego człowieka, jego dyspozycje, poglądy, reakcje, całościowe postawy życiowe. Natomiast różnorodność występujących w rodzinie ról (męża, żony/matki, ojca, dziecka, brata, siostry, dziadka, babci, teściowej, teścia, wujka, cioci, cioteczno i stryjeczno rodzeństwa, rola gospodyni domu, żywiciela rodziny itp.) tworzy bogatą sytuację społeczną, w której następuje samoczynne wprowadzanie dziecka od najwcześniejszych lat w pełnienie przez nie przyszłych ról w rodzinie i społeczeństwie¹⁶.

Rodzina, jak już wcześniej nadmieniono rozpatrywana jest także jako środowisko wychowawcze, które tworzą zarówno oddziaływania zamierzone, jak i niezamierzone, a więc samorzutne, które prowadzą do rozwoju dziecka. Dziecko, uczestnicząc w codziennych, naturalnych sytuacjach życia, w bezpośrednich interakcjach między członkami rodziny, przyswaja podstawową wiedzę o świecie, określony system wartości, norm moralnych, poznaje sposoby zaspokojenia i rozwoju własnych potrzeb, zdolności, zainteresowań. Należy podkreślić, iż w środowisku rodzinnym zaspokajane są potrzeby dziecka wynikające ze wszystkich sfer jego rozwoju: biologicznej/fizycznej, psychicznej/emocjonalnej, poznawczej/intelektualnej oraz społecznej i kulturalnej. Halina Szpiczko wymienia następujące zadania opiekuńczo-wychowawcze realizowane w środowisku rodzinnym, należą do nich następujące:

- zaspokojenie potrzeb materialnych i zdrowotnych dziecka przez zapewnienie mu warunków niezbędnych do prawidłowego rozwoju fizycznego (żywienie, higiena, mieszkanie, wypoczynek) oraz uczenie się umiejętności wartościowego organizowania czasu;
- zaspokojenie potrzeb psychicznych, szczególnie emocjonalnych, uczenie kultury wyrażania uczuć, umiejętności rozumienia innych, umiejętności współdziałania;
- zaspokojenie potrzeb związanych z rozwojem intelektualnym przez stworzenie sytuacji sprzyjających wzbogacaniu wiedzy, zapewnienie warunków do nauki, rozwijanie zainteresowań i aspiracji życiowych oraz kształtowanie motywacji ustawicznego uczenia się;
- przekazywanie dziedzictwa kulturowego, wprowadzanie w świat wartości, norm współżycia społecznego i zagadnień

¹⁶ L. Dyczewski, *Rodzina Społeczeństwo Państwo ...*, s. 14.

społeczno-politycznych oraz kształtowanie postaw patriotycznych;

- wdrażanie dziecka do pracy, kształtowanie poczucia odpowiedzialności i umiejętności współdziałania w zespołach;
- przygotowanie do samodzielnego życia w rodzinie i społeczeństwie¹⁷.

Rodzina jako środowisko wychowawcze zaspokaja w/w potrzeby dziecka traktując je integralnie, podmiotowo. Realizacji zadań wychowawczych sprzyja dobra komunikacja między małżonkami, rodzicami a dziećmi, rodzeństwem. Jadwiga Izdebska podkreśla, że na środowisko wychowawcze rodziny składa się: kultura stosunków międzyludzkich w rodzinie, interakcje między domownikami, umiejętność wzajemnego komunikowania własnych przeżyć, myśli, odczuć oraz świat symboli kulturowych, które członkowie rodziny poznają, odkrywają i które są podstawą porozumiewania się między nimi¹⁸.

Rodzinę należy także postrzegać jako wspólnotę osób zespolonych ze sobą w sposób naturalny ze względu na wspólne cele, silną więź rodzinną, wzajemne uczucia miłości, wspólne dążenia. „Rodzina jest wspólnotą najbliższych osób, początkiem i źródłem autentycznych kontaktów międzyludzkich. Ma ona swój intymny, wewnętrzny, niepowtarzalny świat, posiada swoistą strukturę i specyficzne, rodzinne funkcjonowanie”¹⁹. Rodzinę jako wspólnotę charakteryzuje/tworzy: wspólnota kulturowa (tradycje, obyczaje, zwyczaje, styl życia, normy moralne), wspólnota zamieszkania (dom rodzinny, atmosfera tego domu, wartość przestrzenna, zbiór znaczących przedmiotów), wspólnota majątkowa, nazwiska. Możemy określić rodzinę jako wspólnotę rodzinną, dla dzieci jest to przede wszystkim wspólnota opiekuńcza, wychowawcza, kulturowa, miłości, odpowiedzialności. Takie ujmowanie rodziny jest bardzo ważne z punktu widzenia wychowujących się w niej dzieci, dla których dom stanowi emocjonalną ostoję bezpieczeństwa²⁰.

I jeszcze jeden punkt widzenia na rodzinę – systemowy. Rodzina tworzy system społeczny i rodzinny. Społeczny należy wiązać z rozumieniem rodziny jako instytucji i grupy społecznej, natomiast rodzinny z jej

¹⁷ Por. H. Szpiczko, *Opiekuńcze problemy współczesnej rodziny*, w: *Funkcje wychowawcze współczesnej rodziny*, Wydawnictwo UW, Białystok 1981, s. 59.

¹⁸ J. Izdebska, *Rodzina*, w: (red.) K. Chałas, A. Maj, *Encyklopedia aksjologii pedagogicznej*, Wydawnictwo POLWEN, Radom 2016, s. 958.

¹⁹ Tamże, s. 959.

²⁰ Por. B. Matyjias, *Topos dzieciństwa wielkomięjskiego. Warunki socjalizacyjno-educacyjne dzieci w wieku szkolnym*, Difin, Warszawa 2017, s. 26.

mikroświatem, który bazuje na panujących wewnątrz rodziny powiązaniach, które są komplementarne i sprawiają, że rodzina jest w miarę samowystarczającą grupą społeczną dla życia i rozwoju swoich członków²¹. Traktowanie rodziny jako systemu (społecznego, rodzinnego) stanowi podstawę do oceny rodziny jako środowiska w aspekcie prawidłowego bądź nieprawidłowego jego funkcjonowania. Zaburzenia systemu rodzinnego: struktury, pełnionych ról, realizowanych funkcji, układu wzajemnych relacji, zaburzeń w komunikacji, wpływają bezpośrednio na cały system, w tym zwłaszcza dzieci. Jedno „ogniwo” systemu może zaburzyć funkcjonowanie całości. Albowiem rodzina stanowi system wzajemnych powiązań i uwarunkowań, które tworzą indywidualną i niepowtarzalną wewnętrzną organizację i układ stosunków rodzinnych. Składa się ona z mniejszych jednostek strukturalnych określanych jako podsystemy (między małżonkami, między rodzicami a dziećmi, między rodzeństwem)²².

Na koniec rozważań dotyczących ujmowania rodziny w różnych aspektach (instytucja, grupa społeczna, środowisko wychowawcze, wspólnota czy system) należy podkreślić ich komplementarność. Taki punkt widzenia wskazuje na wieloaspektowość analizy rodziny i jej holistyczne ujęcie. Wynika z niego, iż rodzina stanowi jedną z podstawowych kategorii analiz i badań pedagogiki, w tym jej subdyscypliny jaką jest pedagogika rodziny.

Aktualna problematyka pedagogiki rodziny i nowe obszary badawcze

Problematyka pedagogiki rodziny koncentruje się na rodzinie jako podstawowym środowisku życia, wychowania dzieci, które określa jakość procesów wychowawczych: in plus oraz in minus. Należy dodać, iż rodzina prawidłowo funkcjonująca, zwana rodziną dobrą, normalną jest najważniejszym, najbardziej wartościowym i niezastąpionym środowiskiem wychowawczym. W sytuacji, gdy rodzina z różnych przyczyn nie wypełnia podstawowych funkcji/zadań opiekuńczo-wychowawczych zachodzi potrzeba pomocy rodzinie (społeczeństwo, państwo). Na gruncie pedagogiki rodziny podejmowane są badania obejmujące rodziny prawidłowo i nieprawidłowo funkcjonujące wskazujące na przebieg procesów wychowawczych w konkretnych rodzinach. Powstałe w ten sposób diagnozy rodziny jako środowiska wychowawczego poddawane są pedagogicznej ocenie (środowisko

²¹ L. Dyczewski, *Rodzina Społeczeństwo Państwo ...*, s. 15.

²² W. Danilewicz, *Zagrożenia realizacji funkcji współczesnej rodziny. Wybrane problemy*, w: (red.) W. Danilewicz, J. Izdebska, B. Krzesińska-Żach, *Pomoc dziecku i rodzinie w środowisku lokalnym*, Wydawnictwo Trans Humana, Białystok 1995, s. 39.

korzystne wychowawczo, bądź niekorzystne); formułowana jest także konkluzja (podjęcie działań zmierzających do zmiany, poprawy, wsparcia rodziny i dziecka/dzieci).

Badania nad rodziną/badania rodziny jako środowiska wychowawczego mają wielowymiarowy charakter, dopuszczają odwoływanie się do różnych teorii i różnych podejść metodologicznych, o czym już nadmieniono we Wprowadzeniu. Akcentowane jest tutaj podejście eklektyczne, które stwarza „możliwość łączenia i wykorzystania wielu różnych teorii, metod badawczych wywodzących się z różnych paradygmatów metodologicznych”²³. Służy ono uzyskaniu bogatego i wartościowego materiału badawczego (w aspekcie ilościowym i jakościowym). Wzmacniana jest przy tym prawdziwość prowadzonych badań nad rodziną.

Aktualna problematyka podejmowana na gruncie pedagogiki rodziny obejmuje wiele aspektów i wymiarów rodziny jako środowiska wychowawczego. Należą do niej następujące zagadnienia:

1. przemiany współczesnej rodziny i ich konsekwencje dla wychowania,
2. funkcja wychowawcza rodziny i jej uwarunkowania,
3. zagrożenia w wychowaniu dziecka w rodzinie²⁴.

Ad 1. Wraz z rozwojem cywilizacyjnym, postępującymi zmianami polityczno-społecznymi oraz globalizacyjnymi zmienia się polska rodzina, jej model. Współczesna rodzina funkcjonuje w innym społecznym i kulturowym otoczeniu niż jeszcze kilkanaście lat temu. Obecnie możemy mówić o detradycjonalizacji polskiej rodziny, której konsekwencją jest zmiana podejścia do dziecka/dzieci i wychowania. W literaturze przedmiotu wskazuje się na zupełnie inny niż kiedyś sposób funkcjonowania rodziny przejawiający się innym charakterem relacji między małżonkami, między rodzicami i dziećmi, osłabieniem, a czasem zerwaniem więzi międzypokoleniowych, innym niż w tradycyjnej rodzinie podziale pracy i obowiązków w rodzinie.

Anna Kwak charakteryzując rodzinę współczesną zestawia ją z rodziną tradycyjną²⁵. Wskazuje także na podobieństwo modelu współczesnej rodziny polskiej do modeli rodziny w Europie Zachodniej i Północnej. Cechy tradycyjnego modelu rodziny według cytowanej autorki to: prawnie zawarte

²³ J. Izdebska, *Rodzina...*, s. 964.

²⁴ Autorskie wyróżnienie problematyki jaką podejmuje pedagogika rodziny; nie wyczerpuje ono wszystkich aspektów i wymiarów badania rodziny jako środowiska wychowawczego.

²⁵ A. Kwak, *Rodzina w dobie przemian. Małżeństwo i kohabitacja*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2005, s. 85.

małżeństwo, posiadanie dzieci, dwoje rodziców, trwałość, męczyzna utrzymuje rodzinę, posiada autorytet, wyłączność seksualna, heteroseksualność, gospodarstwo dwóch dorosłych osób. Natomiast nietradycyjne alternatywy rodziny stanowią następujące cechy: niezamężna kohabitacja, osoby żyją samotnie, dobrowolna bezdzietność, samotne rodzicielstwo (bez małżeństwa w ogóle, poprzedzone małżeństwem), rozwód, powtórny związek (w tym sytuacji opieki prawnej nad dziećmi obojga rozwiedzionych rodziców, binuklearne rodziny, rodziny rekonstruowane), praca zawodowa obojga małżonków, pozamałżeńskie związki, związki osób tej samej płci, gospodarstwo wielu dorosłych²⁶.

Obraz współczesnej rodziny polskiej jest zróżnicowany, tradycja łączy się z nowoczesnością. Z obserwacji i statystyk wynika, że w zdecydowanej większości społeczeństwa występuje tradycyjne, konserwatywne podejście do małżeństwa i rodziny (prawne usankcjonowanie związku, posiadanie potomstwa). Rodziny te są najczęściej partnerskie, obydwój rodzice pracują zawodowo; zarówno ojciec, jak i matka uczestniczą w procesie wychowania dziecka (podział obowiązków, zaangażowanie w edukację dziecka, współpraca ze szkołą, organizacja czasu wolnego itd.).

Przemiany rodziny jako środowiska wychowawczego dotyczą jej struktury (liczba dzieci w rodzinie: rodzina z jednym dzieckiem, dwójką lub trójką i powyżej – rodzina wielodzietna) oraz funkcji (nie tyle ich liczby wyróżnień lecz treści konkretnych zadań, np. zakres i formy realizacji funkcji wychowawczej w oparciu o współczesne wskazania pedagogiczne i inne).

Jednym z ważnych czynników kształtujących obraz współczesnej rodziny jako środowiska wychowawczego jest globalizacja i związana z nią mediatyzacja społeczeństwa. Wynika ona z szybkiego i ekspansywnego rozwoju nowych technologii i związanymi z nim przemianami kulturowymi oraz cywilizacyjnymi. Zygmunt Bauman określił współczesną rzeczywistość społeczną jako „płynną nowoczesność”²⁷. Charakteryzuje ją zarówno zmienność jak i ulotność wszystkiego co nas otacza, począwszy od przedmiotów, poprzez ludzkie kontakty, przyjaźnie, priorytety, aż po uznawane wartości. Człowiek, rodzic czy dziecko uczestniczą – świadomie bądź nieświadomie – w „nieustającej podróży zmieniającego się świata” (dostęp do Internetu, smartfony, telefony komórkowe), w którym kontakty wirtualne zaczynają dominować w ich codziennym życiu. Niestety na niekorzyść świata rzeczywistego.

²⁶ Tamże, s. 85.

²⁷ Z. Bauman, *44 listy ze świata płynnej nowoczesności*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2011, s. 5-7.

Z mediatyzacją społeczeństwa, rodzin łączy się lansowanie przez media określonych wzorów zachowań i „nowoczesnego” systemu wartości (czy rodzina i posiadanie dzieci to ważna wartość w życiu człowieka, jak wychowywać dzieci). Media nie są już tylko nośnikiem informacji, lecz stały się również pewnego rodzaju dostawą modeli, „symboli”, które stają się źródłem wzorów postępowania²⁸. Dostarczając wzorów do naśladowania, niejednokrotnie wpływają na procesy socjalizacji i wychowania zaburzając je. Jak dowodzi Justyna Dobrołowicz, w procesach spontanicznego wrastania jednostki w normy i wartości społeczne nastąpiło znaczące przesunięcie źródeł wpływów i czynników oddziaływania. Rodzina, szkoła, kościół tracą na znaczeniu i sile swych wpływów – głównie na rzecz mediów, kultury popularnej i grupy rówieśniczej²⁹.

Reasumując, na funkcjonowanie i jakość środowiska wychowawczego rodziny duży wpływ mają przemiany społeczne i globalizacyjne (w tym mediatyzacja rzeczywistości społecznej/rodzinnej) zachodzące we współczesnym świecie. Rodzina jest w nie „zanurzona”, w nich uczestniczy i w oparciu o nie tworzy swój własny mikroświat. Innymi słowy, to w rodzinie jak w soczewce skupiają się wpływy świata zewnętrznego. Można jedynie zadać pytanie: jaki jest zakres i treści owych wpływów w konkretnej polskiej rodzinie? Od nich bowiem zależy przebieg procesu wychowania dziecka w rodzinie.

Ad 2. Drugie z wyróżnionych zagadnień, którym interesuje się pedagogika rodziny to realizacja funkcji wychowawczej rodziny i jej uwarunkowania. Zostało ono obszernie scharakteryzowane w książce „Pedagogika rodziny” autorstwa Józefa Wilka³⁰, oraz w podręczniku „Pedagogika rodziny. Obszary i panorama problematyki” napisanej przez Stanisława Kawulę, Józefę Brągiel oraz Andrzeja W. Janke³¹.

Józef Wilk, opisując funkcję wychowawczą rodziny wskazuje na takie podstawowe tezy jak: rodzina jest pierwszym i niezastąpionym środowiskiem dziecka, rodzice są pierwszymi i najważniejszymi wychowawcami, rodzina stanowi pierwsze miejsce aktywności podmiotowej dziecka. Funkcja wychowawcza rodziny, ma według cytowanego autora przewagę wychowania rodzinnego nad jego innymi formami, ponieważ:

²⁸ J. Dobrołowicz, *Mediatyzacja współczesności a procesy socjalizacji i wychowania*, „Pedagogia Christiana” 2014 nr 2 (34), s. 141-142.

²⁹ Tamże, s. 141-142.

³⁰ J. Wilk, *Pedagogika rodziny*, Wydawnictwo Episteme, Lublin 2016.

³¹ S. Kawula, J. Brągiel, A. W. Janke, *Pedagogika rodziny. Obszary i panorama problematyki*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1997 (rozdział IX).

- „ – ma charakter inicjacyjny, co oznacza, że rodzina daje początki, zakłada fundamenty i to w zasadzie niezniszczalne;
- cechuje ją bezkonkurencyjność, warunkowana więzią dziecka z rodzicami, jego szczególną podatnością na reakcje rodziców, plastycznością jego psychiki i długim okresem przebywania w kręgu rodzinnym (jedynie współcześnie mass media konkurują z rodzicami, niestety często na niekorzyść dziecka!);
- ważną cechą jest też kompleksowość, przejawiająca się tym, że na pozór drobne i konkretne działania dotyka równocześnie wielu sfer osobowych dziecka (uczucia, wola, motywacje), dostarcza wiedzy, wprowadza w życie społeczne i narodowe, wprowadza w kulturę i religię³².

Rodzina (funkcja wychowawcza rodziny) w sposób najpełniejszy odpowiada na potrzeby rozwojowe dziecka i jest w stanie dostarczyć wszystkich niezbędnych stymulacji. Stanisław Kawula wiąże opiekę i wychowanie wskazując na łączne ich traktowanie – jako funkcję opiekuńczo-wychowawczą. Opieka nad dzieckiem ma bowiem zawsze wychowawczy charakter³³.

Wśród czynników warunkujących realizację przez środowisko rodzinne funkcji wychowawczej, Józef Wilk wymienia: atmosferę rodzinną (dodatnią lub ujemną), strukturę rodziny (wielkość rodziny: mała (nuklearna), duża (wielka) – wielodzietna, wielopokoleniowa, pełna, niepełna, zrekonstruowana), kulturę środowiska rodzinnego (materialną, duchową), kulturę pedagogiczną rodziców (świadomość wychowawcza, wiedza pedagogiczna, umiejętność stosowania metod i środków wychowawczych)³⁴. Nie bez znaczenia, jest wyróżnienie w funkcji wychowawczej rodziny – wychowawczej funkcji ojca i matki, wskazanie na ich komplementarność. Wzajemne uzupełnianie się rodziców w pełnieniu sobie właściwych funkcji służy dobru dziecka. Otrzymuje ono bowiem kompletne bodźce stymulujące jego wychowanie.

Reasumując: realizacja przez rodzinę przypisanej jej społecznie i prawnie funkcji wychowawczej polega na zaspokojeniu potrzeb rozwojowo-wychowawczych dziecka, przygotowaniu go do dalszego życia i pełnienia w nim różnego typu ról społecznych. Jeśli realizowana jest prawidłowo stwarza szanse na prawidłowy rozwój i wychowanie dziecka/dzieci, jeśli nie

³² J. Wilk, *Pedagogika rodziny...*, s. 66-67.

³³ S. Kawula, *Funkcja opiekuńcza współczesnej rodziny polskiej*, w: (red.) S. Kawula J. Brągiel, A. W. Janke, *Pedagogika rodziny...*, s. 246-248.

³⁴ J. Wilk, *Pedagogika rodziny...*, s. 69-110.

– dziecko może doznawać niepowodzeń, braków, a w szczególnych przypadkach odłączenia go od rodziny (rodzina zastępcza, placówka socjalizacyjna).

Ad 3. Zagrożenia w wychowaniu dziecka w rodzinie to kolejne zagadnienie podejmowane na gruncie pedagogiki rodziny. Mogą mieć one wieloraki charakter, najczęściej w literaturze przedmiotu wymienia się następujące zagrożenia: biedę i ubóstwo, chorobę i niepełnosprawność (rodzica, dziecka), migracje zarobkowe rodziców/rodzica, rozwód, alkoholizm i przemoc, którymi dotknięte są rodziny³⁵. Czynniki te dezintegrują życie rodzinne, bezpośrednio wpływają na jakość realizacji funkcji wychowawczej przez rodzinę. W każdym z wymienionych zagrożeń inna jest sytuacja dziecka w rodzinie, która jest konsekwencją sytuacji rodziny jako całości. Inny jest obraz funkcjonowania rodziny biednej, innej rodziny dotkniętej niepełnosprawnością, rozłączonej (migracje zarobkowe), rozwiedzionej, rodziny z problemem alkoholizmu czy przemocy.

W kontekście zagrożeń wychowania dziecka w rodzinie podejmowany jest w badaniach pedagogiki rodziny wątek pomocy i wsparcia tym środowiskom rodzinnym/wychowawczym, które nie funkcjonują prawidłowo. Sylwia Badora, Barbara Czeredrecka i Danuta Marzec charakteryzują formy pomocy pedagogicznej (opiekuńczo-wychowawczej) i pracy socjalnej wspierające rodzinę. Wyróżniają: szkolne i pozaszkolne formy opieki wychowawczej, formy opieki kompensacyjnej i profilaktycznej. Natomiast w obszarze pracy socjalnej: zadania opieki i pomocy społecznej, organizacje pozarządowe wspomagające rodzinę, wsparcie społeczne³⁶.

Reasumując: zagrożenia w wychowaniu dziecka zależą od zagrożeń powodujących dezorganizację rodziny. Te wymienione w powyższych rozważaniach wpływają na utrudnienie, bądź uniemożliwienie prawidłowej realizacji funkcji wychowawczej przez rodzinę. Takim rodzinom należy się pomoc i wsparcie (instytucjonalne, społeczne, pedagogiczne) aby jak w najmniejszym stopniu „ucierpiały” dzieci.

Na koniec rozważań dotyczących problematyki podejmowanej na gruncie pedagogiki rodziny należy zwrócić uwagę na jej nowe obszary badawcze (nowe ich nazwanie), do których zalicza się rodzicielstwo i dzieciństwo.

³⁵ Por. B. Matyjas, *Dzieciństwo w kryzysie. Etiologia zjawiska*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2008.

³⁶ Zob. S. Badora, B. Czeredrecka, D. Marzec, *Rodzina i formy jej wspomagania*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2001, B. Matyjas, *Rodzina i jej wspomaganie (wypisy tekstów z pedagogiki społecznej i opiekuńczej z lat 1999-2004)*, Wydawnictwo WŚ, Kielce 2005, B. Matyjas, *Dzieciństwo w kryzysie. Etiologia zjawiska*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2008 (rozdział V).

We wcześniejszych badaniach dominującą kategorią była „rodzina”, obecnie jest to kategoria „rodzicielstwo”. Podobnie jeśli chodzi o drugi z wymienionych obszarów badawczych – kategorię „dziecko” rozszerzono o nowe ujęcie tj. „dzieciństwo”.

Współczesna rodzina rozpatrywana jest w kontekście rodzicielstwa i dzieciństwa, w różnych ich wymiarach, także zagrożeniach. Szczególnie interesujące rozważania na ten temat przedstawiła w swojej książce pt. „Między (nie)obecnością a zaangażowaniem. Rodzicielstwo rekonstruowane w ponowoczesności”, autorka – Anna Błasiak³⁷. Charakteryzuje ona rodzinę i rodzicielstwo w kontekście aspektów wychowawczych, opiekuńczych, socjalnych, kulturowych. Przedstawia przemiany rodziny i rodzicielstwa (w świetle czynników makro – i mikrospołecznych). Autorka wskazuje także na złożoność i różnorodność zjawiska rodzicielstwa odnosząc je do macierzyństwa i ojcostwa³⁸. Rozważania prowadzone są tutaj nie tylko w oparciu o bogatą literaturę przedmiotu lecz przede wszystkim własne badania empiryczne (biograficzne, narracyjne). O rodzicielstwie, jego obrazach w kontekście współczesnych przemian społecznych, także możliwości wsparcia rodziny w jej rodzicielstwie w sytuacji dezorganizacji piszą autorzy w publikacjach pod redakcją Józefy Brągiel i Beaty Górnickiej³⁹. Znajduje się tutaj panorama problematyki dotyczącej współczesnej rodziny, realizacji funkcji opiekuńczo-wychowawczej w aspekcie rodzicielstwa: macierzyństwa i ojcostwa a także opis różnego typu uwarunkowań, które decydują o współczesnym obrazie rodziny i rodzicielstwa, w tym zagrożeniach oraz formach pomocy.

Do nowych obszarów badawczych pedagogiki rodziny należy zaliczyć problematykę dzieciństwa. Dziecko i dzieciństwo jako kategorie poznania naukowego (badania ilościowe i jakościowe) przedstawiane jest (przede wszystkim) na tle rodziny jako środowiska wychowawczego⁴⁰. Różne obszary

³⁷ A. Błasiak, *Między (nie)obecnością a zaangażowaniem. Rodzicielstwo rekonstruowane w ponowoczesności*, Wydawnictwo Naukowe Ignatianum, Kraków 2019.

³⁸ Tamże, s. 91 i nast.

³⁹ J. Brągiel, B. Górnicka (red.), *Rodzicielstwo w kontekście współczesnych przemian społecznych*, Wydawnictwo UO, Opole 2012, J. Brągiel, B. Górnicka (red.), *Rodzicielstwo w sytuacji dezorganizacji rodziny i możliwości wspomagania rodziców*, Wydawnictwo UO, Opole 2014.

⁴⁰ B. Smolińska-Theiss, *Dzieciństwo jako status społeczny. Edukacyjne przywileje dzieci klasy średniej*, Wydawnictwo APS, Warszawa 2014, J. Brągiel, B. Matyjas, K. Segiet, *Dzieciństwo – w stronę poznania, zrozumienia i zmiany*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2019, B. Matyjas, *Dzieciństwo w kryzysie. Etiologia zjawiska*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2008.

dzieciństwa (pozytywne, negatywne) połączone zostały z różnymi czynnikami charakteryzującymi rodzinę jako środowisko wychowawcze, w tym m. in. statusem rodziny (zwłaszcza społecznym, materialnym), typem i strukturą rodziny (pełna, niepełna, zrekonstruowana), migracją zarobkową rodziców, występującą w rodzinie chorobą/niepełnosprawnością, rozwodem, czy takimi zjawiskami patologicznymi jak: alkoholizm, przemoc. Badania dzieciństwa w różnego typu rodzinach pozwalają poznać trudności, z jakimi spotykają się rodziny, zwłaszcza te, które utrudniają im realizację funkcji opiekuńczo-wychowawczej wobec dzieci. Poznanie przyczyn, utrudnień w realizacji w/w funkcji pozwala na sformułowanie wniosków oraz zaprojektowanie konkretnych form pomocy i wsparcia dla rodzin, dzieci oraz ich dzieciństwa.

Podsumowanie

Pedagogika rodziny traktowana jest w literaturze pedagogicznej (także w niniejszym artykule) jako jedna z jej subdyscyplin. Przedmiotem zainteresowań pedagogiki rodziny jest rodzina, która jako kategoria analizy określana jest jako instytucja społeczna/wychowawcza, grupa społeczna, środowisko wychowawcze, wspólnota czy system. W pedagogice (zwłaszcza w pedagogice rodziny) podkreślane jest ujęcie rodziny jako środowiska wychowawczego, realizującego wobec swoich dzieci funkcje/zadania wychowawcze. Rodzinę pełną stanowi matka, ojciec i ich dzieci, niepełną – samotna matka lub samotny ojciec.

Rodzina, ze względu na fakt iż stanowi dla wychowujących się w niej dzieci pierwsze, podstawowe, najważniejsze i niepowtarzalne środowisko wychowawcze stanowi przedmiot badań wielu dyscyplin naukowych. Pedagogika rodziny interpretuje tę wiedzę i wykorzystuje do własnych analiz (paradygmaty, teorie naukowe) i badań empirycznych (różne orientacje metodologiczne).

Problematyka, która jest podejmowana na gruncie pedagogiki rodziny dotyczy najczęściej: przemian współczesnej rodziny i ich konsekwencji dla wychowania, funkcji wychowawczej rodziny i jej uwarunkowań oraz zagrożeń w wychowaniu dziecka w rodzinie wraz z formami pomocy i wsparcia tym rodzinom, które nie potrafią sobie poradzić w tego typu sytuacjach (zagrożenia).

W literaturze pedagogicznej wyróżnić można nowe obszary badań (właściwie nowe ich określenie, nazwanie)⁴¹ wykorzystujące do swoich analiz

⁴¹ Nowe określenie przedmiotu zainteresowań, pedagogiki rodziny, tj. rodzicielstwa, dzieciństwa powoduje nowe podejście teoretyczne i empiryczne/metodologiczne do badań nad rodziną.

kategorii rodzicielstwa i dzieciństwa. Jest to w chwili obecnej bogaty, stale rozwijający się obszar badań (zwłaszcza w pedagogice społecznej). Rodzina rozpatrywana jest tutaj w kontekście rodzicielstwa: macierzyństwa i ojcostwa (przypisanych im funkcji wychowawczych) oraz dzieciństwa, które kształtowane jest w rodzinie – podstawowym środowisku życia, rozwoju i wychowania.

Bibliografia:

- Adamski F., *Rodzina*, w: (red.) T. Pilch, *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. V, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2006.
- Badora S., Czeredrecka B., Marzec D., *Rodzina i formy jej wspomagania*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2001.
- Bauman Z., *44 listy ze świata płynnej nowoczesności*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2011.
- Błasiak A., *Między (nie)obecnością a zaangażowaniem. Rodzicielstwo rekonstruowane w ponowoczesności*, Wydawnictwo Naukowe Ignatianum, Kraków 2019.
- Brągiel J., Górnicka B. (red.), *Rodzicielstwo w kontekście współczesnych przemian społecznych*, Wydawnictwo UO, Opole 2012.
- Brągiel J., Górnicka B. (red.), *Rodzicielstwo w sytuacji dezorganizacji rodziny i możliwości wspomagania rodziców*, Wydawnictwo UO, Opole 2014.
- Brągiel J., Matyjas B., Segiet K., *Dzieciństwo – w stronę poznania, zrozumienia i zmiany*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2019.
- Danilewicz W., *Zagrożenia realizacji funkcji współczesnej rodziny. Wybrane problemy*, w: (red.) W. Danilewicz, J. Izdebska, B. Krzesińska-Żach, *Pomoc dziecku i rodzinie w środowisku lokalnym*, Wydawnictwo Trans Humana, Białystok 1995.
- Dobrołowicz J., *Mediatyzacja współczesności a procesy socjalizacji i wychowania*, „Pedagogia Christiana” 2014 nr 2 (34), s. 141-142.
- Dyczewski L., *Rodzina Społeczeństwo Państwo*, TN KUL, Lublin 1994.
- Izdebska J., *Dziecko w rodzinie u progu XXI wieku. Niepokoje i nadzieje*, Wydawnictwo Trans Humana, Białystok 2000.
- Izdebska J., *Rodzina*, w: red. K. Chałas, A. Maj, *Encyklopedia aksjologii pedagogicznej*, Wydawnictwo POLWEN, Radom 2016.
- Janke A. W., *Polimorfizm w pedagogicznym pojmowaniu rodziny*, w: (red.) S. Kawula J. Brągiel, A. W. Janke, *Pedagogika rodziny*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1997.
- Kawula S., *Wstęp*, w: (red.) S. Kawula J. Brągiel, A. W. Janke, *Pedagogika rodziny*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1997.

- Kawula S., Brągiel J., Janke A. W., *Pedagogika rodziny. Obszary i panorama problematyki*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1997.
- Kwak A., *Rodzina w dobie przemian. Małżeństwo i kohabitacja*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2005.
- Kwak A., *Rodzina – formy i warunki funkcjonowania*, w: (red.) T. Pilch, *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. V, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2006.
- Matyjas B., *Rodzina i jej wspomaganie (wypisy tekstów z pedagogiki społecznej i opiekuńczej z lat 1999-2004)*, Wydawnictwo WŚ, Kielce 2005.
- Matyjas B., *Dzieciństwo w kryzysie. Etiologia zjawiska*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2008.
- Matyjas B., *Topos dzieciństwa wielkomiejskiego. Warunki socjalizacyjno-educacyjne dzieci w wieku szkolnym*, Difin, Warszawa 2017.
- Muszyński H., *Metodologiczne vademecum badacza pedagoga*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2018.
- Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 1998.
- Ostrouch-Kamińska M., *Przełom, przejścia przesunięcia. Rodzina w procesie zmiany*, „Pedagogika Społeczna” 2017 nr 2 (54).
- Smolińska-Theiss B., *Dzieciństwo jako status społeczny. Edukacyjne przywileje dzieci klasy średniej*, Wydawnictwo APS, Warszawa 2014.
- Szpiczko H., *Opiekuńcze problemy współczesnej rodziny*, w: *Funkcje wychowawcze współczesnej rodziny*, Wydawnictwo UW, Białystok 1981.
- Wilk J., *Pedagogika rodziny. Zagadnienia wybrane*, KUL, Lublin 2002.
- Wilk J., *Pedagogika rodziny*, Episteme, Lublin 2016.
- Wójcik M., *Polska pedagogika rodzinna u progu XXI wieku*, w: (red.) H. Cudak, *Rodzina polska u progu XXI wieku*, MWSHP, Łowicz 1997.

Family pedagogy. Current issues and new research areas

The article, based on theoretical and analytical research, discusses family pedagogy as one of pedagogical sub-disciplines. Family, the main research subject of family pedagogy, has been presented in many aspects and contexts, particularly as an educational environment that performs educational tasks and functions. Current issues of family pedagogy considered in the article include: transformation processes of modern family, educational function of the family and its conditions as well as threats to child raising. New research areas of family pedagogy, and in fact the new approaches

and interpretations of them, comprise such categories as parenthood and childhood. They allow us to analyse the family and its functions from different perspective – in theoretical, empirical and methodological contexts.

Keywords: family pedagogy, family, educational function of the family, child.

Pedagogika rodziny. Aktualna problematyka i nowe obszary badawcze

Artykuł ma charakter teoretyczno-analityczny, pedagogikę rodziny przedstawiono w nim jako jedną z subdyscyplin pedagogiki. Przedmiot badań pedagogiki rodziny, tj. rodzinę określono wieloaspektowo i wielowymiarowo, zwłaszcza jako środowisko wychowawcze, które realizuje wobec dzieci funkcje/zadania wychowawcze. Jako aktualne problemy pedagogiki rodziny wyróżniono: przemiany współczesnej rodziny, funkcję wychowawczą rodziny i jej uwarunkowania, zagrożenia wychowania dziecka w rodzinie. Do nowych obszarów badawczych tej subdyscypliny, a właściwie nowych ich ujęć i interpretacji zaliczono takie kategorie jak rodzicielstwo i dzieciństwo. Pozwalają one w innym aspekcie spojrzeć na rodzinę, pełnione przez nią funkcje wychowawcze – w ujęciu teoretycznym oraz empirycznym, metodologicznym.

Słowa kluczowe: pedagogika rodziny, rodzina, funkcja wychowawcza rodziny, dziecko.